

Λογοτεχνία και διαδίκτυο: Εμπειρική έρευνα και παιδαγωγική αξιοποίηση

Σωτηρία Καλασαρίδου

Εισαγωγή-Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα εργασία κατατείνει στη χαρτογράφηση του παγκόσμιου ιστού σε ό,τι αφορά την ελληνική λογοτεχνία στο διαδίκτυο. Με τον όρο «ελληνική λογοτεχνία» ορίζεται ένα σύνολο ιστοσελίδων με επίκεντρο το λογοτεχνικό περιεχόμενο, το οποίο είναι γραμμένο στην ελληνική γλώσσα και μπορεί να αξιοποιηθεί με βάση τρεις διαφορετικούς άξονες: α) την ανάγνωση με σκοπό την αισθητική απόλαυση, τη γνώση, και την ενημέρωση, β) την έρευνα, και γ) τη διδασκαλία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με χρήση της εθνογραφικής μεθόδου -ειδικότερα μέσω της παρατήρησης του παγκόσμιου ιστού- και της στατιστικής επεξεργασίας των ερευνητικών δεδομένων (Hine, 2000: 29). Στο κλασικό πλέον βιβλίο για τη λειτουργία του παγκόσμιου ιστού της Christine Hine που φέρει τον τίτλο *Virtual Ethnography*, η συγγραφέας διατυπώνει ένα νευραλγικό ερώτημα που αφορά στο πώς θα μπορούσαμε να σχεδιάσουμε και να διεξαγάγουμε μια εθνογραφική έρευνα. Επιχειρώντας την απάντηση του προαναφερθέντος ερωτήματος, παρουσιάζει στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης της τη διττή υπόσταση του διαδικτύου σε σχέση με τη δυνατότητα μελέτης και προσέγγισής του. Η πρώτη αφορά τη δράση του παγκόσμιου ιστού και τη συνεισφορά του στη δημιουργία του πολιτισμού ως ενεργού συστατικού στοιχείου του, ενώ η δεύτερη αναδεικνύει τις πτυχές εκείνες που προσεγγίζουν τις αλλαγές και τις μεταμορφώσεις που μπορεί να υποστεί το διαδίκτυο μέσα από τη χρήση του σε διάφορες εκφάνσεις της ζωής και του πολιτισμού (Hine, 2000: 14· Assmann, 2006: 11-21).

Οι χρήστες του διαδικτύου σύμφωνα με την ίδια ερευνήτρια αντιμετωπίζουν την τεχνολογία ως «κείμενο» που υπόκειται σε ρυθμίσεις σχέσεων μεταξύ των «προϊόντων» του διαδικτύου και των καταναλωτών ή ακόμη πιο κοντά σε ό,τι αφορά τη δική μας έρευνα, των αναγνωστών. Η μεταφορά της τεχνολογίας ως «κειμένου» στρέφει την προσοχή μας στις διαδικασίες της εξέλιξης του διαδικτύου αλλά και της κατανάλωσής του. Τη μεταφορά του «κειμένου» ως προϊόντος η ερευνήτρια την εξετάζει και στο πλαίσιο της κοινωνικής θεωρίας των media, όπως την εισηγήθηκε ο Thompson, σύμφωνα με την οποία, η κατανόηση των media είναι η συνισταμένη της πρόσληψης του νοήματος του

περιεχομένου τους αλλά και των τρόπων που το εκάστοτε περιεχόμενο οικοδομείται και μεταδίδεται υπό συγκεκριμένες κάθε φορά συνθήκες. Κατά τον ίδιο τρόπο, το διαδίκτυο μπορεί να ειπωθεί ως «κείμενο» της τεχνολογίας, δηλαδή ως συνιστώσα του πολιτισμού και ως πολιτισμικό προϊόν (Hine, 2000: 34-39· Thompson, 1995).

Ένας άλλος τρόπος θέασης του διαδικτύου είναι αυτός που αντιμετωπίζει τον κυβερνοχώρο ως σύνθεση, ως μια συλλογή κειμένων, κειμένων για ανάγνωση και γραφή. Τα εν λόγω κείμενα μπορούν να προσεγγιστούν και να αποτιμηθούν ως εθνογραφικό υλικό, το οποίο θα μας δώσει πληροφορίες για το πώς προσλαμβάνουν και κατανοούν οι συγγραφείς και οι δημιουργοί των εν λόγω ψηφιακών κειμένων και ιστοσελίδων την πραγματικότητα. Προς αυτήν την κατεύθυνση της θέασης και αντιμετώπισης του διαδικτύου ως συλλογής κειμένων εθνογραφικού περιεχομένου κινείται και ο όρος «οιονεί – αλληλεπίδραση» που αποδίδει την αναγκαιότητα συνδυασμού της ανάγνωσης των κειμένων με την περίπτωση επικοινωνίας. Τέλος, όπως όλα τα υπόλοιπα κείμενα, έτσι και τα διαδικτυακά κείμενα είναι αναγκαίο να ειπωθούν ως εγγραφές στο εκάστοτε κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο. Τούτο σημαίνει πως όλα τα διαδικτυακά κείμενα και οι ιστότοποι είναι δυνατόν να νοηματοδοτηθούν μόνο εντός των κοινωνικοπολιτισμικών συμφραζομένων της παραγωγής και της κατανάλωσης, δηλαδή της συγγραφής και της ανάγνωσης αλλά και της δημιουργίας και της ερμηνείας. Τέλος, τα κείμενα του διαδικτύου δεν νοηματοδοτούνται και δεν ερμηνεύονται μονομερώς αλλά νοηματοδοτούν και ερμηνεύουν ταυτόχρονα τον υπάρχοντα πολιτισμό και την εκάστοτε κουλτούρα (Hine, 2000: 50-54· Bassett, 2006: 224-225· Buckingham, Sefton – Green, 2005: 119-131).

Η εθνογραφική έρευνα του ιστού που διεξαγάγαμε έχει τη μορφή «της εθνογραφίας των πολλαπλών ιστοτόπων» (multi-sited ethnography). Η έννοιά της προσδιορίζεται μέσα από το πώς ένα φαινόμενο, εν προκειμένω το λογοτεχνικό, διαμορφώνεται μέσα από την παρακολούθηση ενός πλήθους σχετικών ιστοτόπων. Η διερεύνηση και μελέτη πολλαπλών ιστοτόπων έχει έναν διττό σκοπό: α) αφενός την παρακολούθηση της εξέλιξης ενός φαινομένου και β) αφετέρου την εγγραφή του φαινομένου σε ευρύτερα κοινωνικά συμφραζόμενα. Η επιλογή των ιστοσελίδων που θα μελετήσει ο ερευνητής θα πρέπει να διέπεται από την αρχή των «κοινωνικών σχέσεων» που δυνάμει υπάρχουν μεταξύ των ιστοτόπων. Με την προηγούμενη διατύπωση εννοείται πως η επιλογή από πλευράς ερευνητή των προς παρατήρηση ιστοσελίδων αναφορικά με ένα ζήτημα θα πρέπει να καθορίζεται όχι μόνο από το κοινό θέμα που συνδέει τις ιστοσελίδες αλλά και από τη δυνατότητα να δημιουργήσουν όλες μαζί ένα πλέγμα, το οποίο θα εντάσσεται ή θα συνδέεται με άλλη ή άλλες πτυχές της κοινωνικής σφαίρας (Saukko, 2003: 176-177).

Οι αρχές της εθνογραφικής έρευνας που διέπουν και τη δική μας έρευνα είναι οι ακόλουθες: α) Η παρατεταμένη «παρουσία» και «περιήγηση» της ερευνητριας στις ιστοσελίδες που αφορούσαν το λογοτεχνικό φαινόμενο. β) Τα διαδραστικά μέσα -εν προκειμένω οι ιστοσελίδες που συγκροτούν τη βάση δεδομένων αλλά και η ίδια η βάση δεδομένων ως ένα μεγάλο υπέρ-κείμενο- αντιμετωπίζονται στην παρούσα έρευνα τόσο ως πολιτισμός, ως «κείμενα» δηλαδή της τεχνολογίας όσο και ως προϊόντα του πολιτισμού. γ) Η έρευνα έχει τον χαρακτήρα της εθνογραφίας των πολλαπλών ιστοτόπων. δ) Οι όποιοι περιορισμοί και αποκλεισμοί ιστοσελίδων πραγματοποιήθηκαν ύστερα από διερεύνηση και εξέταση βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. ε) Η έρευνα είναι μερική -εξετάζει το λογοτεχνικό φαινόμενο μόνο στην Ελλάδα- και όχι ολιστική. στ) Το υπό έρευνα υλικό αναφορικά με το λογοτεχνικό φαινόμενο συνδέεται με άλλες σφαίρες της κοινωνικής ζωής και πιο συγκεκριμένα με την ανάγνωση, τη διδασκαλία και την εκπαίδευση (Hine, 2000: 63-65).

Τα κριτήρια που διεθνώς οριοθετούν, προσδιορίζουν και καθορίζουν την εγκυρότητα των ιστοσελίδων και τα οποία χρησιμοποιήσαμε κατά την παρατήρηση του ιστού για την αξιολόγηση των υπό παρατήρηση ιστοσελίδων είναι τα ακόλουθα: α) Η σαφήνεια αναφορικά με τον δημιουργό και τον διαχειριστή της ιστοσελίδας. β) Ο σκοπός δημιουργίας της ιστοσελίδας, το κοινό στο οποίο απευθύνεται και η συνάφεια του περιεχομένου. γ) Η αντικειμενικότητα ως προς την παροχή των γνώσεων και των πληροφοριών. δ) Η ακρίβεια των πληροφοριών, η ανανέωση του περιεχομένου και το κύρος του εκάστοτε ιστοτόπου. ε) Η μορφή της ιστοσελίδας, η ευχρηστία και η απρόσκοπτη πρόσβαση στο περιεχόμενό της (Pritchard, 2007: 15- 18).

Στατιστικά στοιχεία της έρευνας

Η έρευνα στον ιστό βάσει του μεθοδολογικού πλαισίου που αναλύσαμε στο προηγούμενο μέρος μας οδήγησε στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων στην οποία εγγράψαμε 1161 υπερσυνδέσμους που αφορούν στη λογοτεχνία τη μελέτη και τη διδασκαλία της. Στη βάση πέρα από τους υπερσυνδέσμους που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα στον ιστό, καταχωρήθηκαν και πληροφορίες που στοχεύουν στην καλύτερη περιγραφή του εκάστοτε συνδέσμου, όπως: α) ονομασία της ιστοσελίδας, β) κατηγορία στην οποία εντάσσεται η εκάστοτε ιστοσελίδα, γ) ημερομηνία δημιουργίας της ιστοσελίδας, δ) ανανέωση ή όχι του περιεχομένου της ιστοσελίδας εντός του 2016 και ε) σύνδεση με το Facebook. Όλες οι προαναφερθείσες μεταβλητές επιλέχθηκαν ούτως ώστε να προσφέρουν μια χαρτογράφηση του ιστού αναφορικά με τη λογοτεχνία προσεγγίζοντας: α) το είδος των ιστοσελίδων που εγγράψαμε στη βάση, β) τη διαχρονία των ιστοσελίδων, δηλαδή τα

χρόνια παρουσίας τους στον ιστό, την οποία εξετάσαμε μέσα από την εισαγωγή της μεταβλητής της ημερομηνίας δημιουργίας της εκάστοτε ιστοσελίδας, γ) τη συγχρονική διάσταση των ιστοσελίδων, διάσταση που προσεγγίσαμε με την επιλογή της μεταβλητής της ανανέωσης του περιεχομένου τους εντός του έτους που διεξήχθη η έρευνα (2016) και δ) τη συνιστώσα του διαμοιρασμού και της διάχυσης των πληροφοριών και κατά συνέπεια του περιεχομένου των αναρτήσεων και των δημοσιεύσεων των ιστοσελίδων, ενός δηλαδή νευραλγικού στοιχείου για τη διεύρυνση του ιστού σε επίπεδο επισκεψιμότητας.

Η εν λόγω απόπειρα επιτεύχθηκε με την εισαγωγή της μεταβλητής που επιχειρεί να ελέγξει την ύπαρξη ή σύνδεση των ιστοσελίδων με το Facebook. Εκτός από τη δημιουργία της βάσης δεδομένων, νευραλγικός στόχος της έρευνας ήταν μια αξιόπιστη επιστημονικά παρουσίαση και ανάλυση των στοιχείων της, όπως η καταγραφή των συχνοτήτων (frequencies) και των ποσοστών επί τοις εκατό σε κάθε μία από τις κατηγορίες της βάσης αλλά και οι συσχετίσεις των μεταβλητών (correlation). Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα SPSS (Statistical Package for the Social Science), το οποίο πέρα από την αξιόπιστη περιγραφή μας προσέφερε και μια ερμηνεία των στοιχείων στον βαθμό που οι συσχετίσεις των μεταβλητών μας επέτρεψαν να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα που αφορούν γενικά τη συμπεριφορά του ιστού αναφορικά με το λογοτεχνικό φαινόμενο.

Πιο συγκεκριμένα, από την έρευνα και την ταξινόμηση του διαδικτυακού υλικού έχουν προκύψει οι ακόλουθες κατηγορίες:

- 1) Ηλεκτρονικό περιοδικό κριτικής και λογοτεχνίας (18 περιπτώσεις).
- 2) Ιστολόγιο ανέκδοτης λογοτεχνίας / λογοτεχνικών σκέψεων (75 περιπτώσεις).
- 3) Κοινωνικό δίκτυο βιβλίων (4 περιπτώσεις).
- 4) Ηλεκτρονικό περιοδικό / ιστοσελίδα / ιστολόγιο για την ποίηση (39 περιπτώσεις).
- 5) Ιστολόγιο / ιστοσελίδα / περιοδικό κριτικής / λογοτεχνίας / πολιτιστικό ιστολόγιο (167 περιπτώσεις).
- 6) Ιστότοπος πληροφοριακού υλικού και ψηφιακού περιεχομένου / βάση αναζήτησης (46 περιπτώσεις).
- 7) Ιστότοπος online δημιουργικής γραφής (5 περιπτώσεις).
- 8) Ηλεκτρονική / ψηφιακή βιβλιοθήκη (39 περιπτώσεις).
- 9) Ιστολόγιο / ιστοσελίδα συγγραφέα παιδικής λογοτεχνίας (30 περιπτώσεις).
- 10) Ψηφιακές Εκδόσεις / βιβλιοθήκη / κείμενα (7 περιπτώσεις).
- 11) Ιστολόγιο / ιστοσελίδα / περιοδικό κριτικής εκδοτικού οίκου (9 περιπτώσεις).

12) Παιδική ιστοσελίδα / ιστολόγιο / περιοδικό / εφημερίδα (41 περιπτώσεις).

13) Ιστοσελίδα / ιστολόγιο / περιοδικό: εκπαιδευτικού χαρακτήρα και εκπαιδευτικών (159 περιπτώσεις).

14) Ιστοσελίδα / ιστολόγιο αφιερώσεων συγγραφέων / αποφθεγμάτων / αποσπασμάτων / ηλεκτρονικό ευρετήριο συγγραφέων (12 περιπτώσεις).

15) Ιστολόγιο / ιστοσελίδα έντυπου και ηλεκτρονικού λογοτεχνικού περιοδικού / ψηφιοποιημένο τεύχος έντυπου περιοδικού (22 περιπτώσεις).

16) Ψηφιακή πλατφόρμα / αποθετήριο και βιβλιοθήκη ψηφιακών πηγών (90 περιπτώσεις).

17) Ιστοσελίδα / ιστολόγιο συγγραφέα (300 περιπτώσεις).

18) Παιδική / εκπαιδευτική ηλεκτρονική βιβλιοθήκη / πλατφόρμα (16 περιπτώσεις) και

19) Ηλεκτρονικό πολιτιστικό περιοδικό / περιοδικό ποικίλης ύλης (82 περιπτώσεις).

Αν επιχειρήσουμε μια πρώτη ανάγνωση των αποτελεσμάτων,θα διαπιστώσουμε πως η κατηγορία ιστοσελίδων που καταλαμβάνει περίπου το ένα τέταρτο της βάσης δεδομένων είναι αυτή των συγγραφέων, ενώ αθροιστικά με άλλες δύο κατηγορίες, των ιστολογίων / ιστοσελίδων των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικού χαρακτήρα και της κατηγορίας των ιστολογίων / ιστοσελίδων / περιοδικών κριτικής λογοτεχνίας υπέρ-καλύπτεται το 50% της παρούσας βάσης δεδομένων.

Σε ό,τι αφορά το έτος δημιουργίας των ιστοσελίδων τα ευρήματα συνοψίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 1. Έτη δημιουργίας των ιστοσελίδων

Valid Έτη		Frequency	Percent %
	1996 -2002	38	3,3%
	2003-2009	405	34,9%
	2010-2016	541	46,6%
	Total	984	84,8%
Missing	System	177	15,2%
Total		1161	100,0%

Τα συμπεράσματα που δύναται να συναχθούν είναι: α) στον πίνακα καταγράφεται η διαδίκτυακή κινητικότητα δημιουργίας ιστοτόπων που αφορούν στη λογοτεχνία και τη λογοτεχνική εκπαίδευση μιας ολόκληρης εικοσαετίας που καλύπτεται από τα έτη 1996 έως και 2016. Η δειλή και αρκετά βραδεία ανάπτυξη του φαινομένου καταγράφεται μέσα από τις περιπτώσεις δημιουργίας ιστοσελίδων των ετών από το 1997 μέχρι και το 2005, όπου οι αριθμοί από το 2002 μόλις που ξεπερνούν σε κάποια έτη μέχρι και το 2005 τη δεκάδα. β) Το έτος που σηματοδοτεί τη γοργή διεύρυνση του παγκόσμιου ιστού είναι το 2006, ενώ τα επόμενα χρόνια και μέχρι το 2012 η ανάπτυξη έχει τη μορφή έκρηξης. γ) Η διετία των ετών 2013-2014 μας δίνει την εικόνα μιας επαρκούς συντήρησης του φαινομένου δημιουργίας ιστοτόπων. δ) Τέλος, η τελευταία διετία μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε πως το φαινόμενο δημιουργίας ιστοσελίδων παρουσιάζει σημάδια υποχώρησης. Το 73% των ιστοσελίδων του δείγματος βρέθηκε να έχει σύνδεση με το Facebook, συνθήκη που επιτρέπει καλύτερο διαμοιρασμό του περιεχομένου των ιστοσελίδων και ποσοτικά και ποιοτικά, ενώ το 60% των εν λόγω ιστοσελίδων έχει ανανεωμένο περιεχόμενο εντός του 2016.

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να ερμηνεύσουμε τα ερευνητικά δεδομένα, πραγματοποιώντας μια σειρά από ελέγχους που αφορούν στη συσχέτιση των μεταβλητών και πραγματοποιώντας το τεστ του χ^2 τετράγωνο (Pearson Chi-Square) δεδομένου ότι το σύνολο των μεταβλητών της έρευνας είναι ονομαστικές. Σε μια πρώτη προσπάθεια επιχειρούμε την ανεύρεση σχέσης εξάρτησης μεταξύ της μεταβλητής της ανανέωσης του περιεχομένου των ιστοσελίδων και της μεταβλητής της κατηγορίας ιστοσελίδων. Οι ερευνητικές υποθέσεις -μηδενική και εναλλακτική- που διατυπώσαμε έχουν την ακόλουθη μορφή: α) (H_0) = Δεν υπάρχει σχέση εξάρτησης ανάμεσα στην κατηγορία της ιστοσελίδας και στην ανανέωση του περιεχομένου των ιστοσελίδων και β) (H_1) = Υπάρχει σχέση εξάρτησης ανάμεσα στην κατηγορία της ιστοσελίδας και στην ανανέωση του περιεχομένου των ιστοσελίδων.

Πίνακας 2. Chi-Square Tests: Κατηγορία ιστοσελίδας και ανανέωση του περιεχομένου

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,144 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	34,762	4	,000
Linear-by-Linear Association	15,987	1	,000
N of Valid Cases	1161		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5.			

Το αποτέλεσμα, όπως μας δείχνει ο δείκτης Pearson Chi-Square είναι πολύ υψηλό και πιο συγκεκριμένα ανέρχεται σε 34,144. Τούτο το αποτέλεσμα μας οδηγεί στη διαπίστωση πως ανιχνεύεται σχέση εξάρτησης ανάμεσα στις δύο μεταβλητές που συσχετίσαμε. Ο περαιτέρω έλεγχος της εγκυρότητας του αποτελέσματος αφορά: α) στην τήρηση της περιοριστικής συνθήκης ύπαρξης μικρότερης τιμής του 5 στο 20% των κελιών, συνθήκη που τηρείται εν προκειμένω, αφού το ποσοστό είναι 0%. β) Ο έλεγχος της τιμής του p που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι μικρότερο του 0,05 και κατά συνέπεια το αποτέλεσμά μας είναι στατιστικά σημαντικό. γ) Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι υπάρχει σχέση εξάρτησης ανάμεσα στην κατηγορία της ιστοσελίδας και στην ανανέωση του περιεχομένου των ιστοσελίδων. Η εξήγηση της σχέσης μεταξύ της μεταβλητής της κατηγορίας της ιστοσελίδας και της ανανέωσης του περιεχομένου ωστόσο δεν μας ενημερώνει για την έντασή της, κενό που θα επιχειρήσουμε να καλύψουμε, πραγματοποιώντας έλεγχο του βαθμού εξάρτησης με τους δείκτες Cramer's V και Phi:

Πίνακας 3. Symmetric Measures: Κατηγορία ιστοσελίδας και ανανέωση του περιεχομένου

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,171	,000
	Cramer's V	,171	,000
N of Valid Cases		1161	

Στην περίπτωση της συσχέτισης της κατηγορίας της ιστοσελίδας και της ανανέωσης του περιεχομένου τους ο βαθμός της σχέσης τους είναι 0,171, τείνει δηλαδή προς το 0,2 και κατά συνέπεια μπορούμε να συμπεράνουμε πως πρόκειται για μια σχέση εξάρτησης σχεδόν μικρής έντασης.

Επιχειρήσαμε εν συνεχεία να συσχετίσουμε τη μεταβλητή της κατηγορίας της ιστοσελίδας με τη μεταβλητή της σύνδεσης στο Facebook.

Πίνακας 4. Chi-Square Tests: Κατηγορία ιστοσελίδας και σύνδεση στο Facebook

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	73,244 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	80,363	4	,000
Linear-by-Linear Association	3,214	1	,073
N of Valid Cases	1161		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5.			

Αν αποπειραθούμε να εξαγάγουμε συμπεράσματα από τον προηγούμενο πίνακα, θα διαπιστώσουμε: α) την υψηλή τιμή του χι τετράγωνο, τιμή που υποδηλώνει την ύπαρξη συνάφειας ανάμεσα στις δύο μεταβλητές και κατ' επέκταση μας βεβαιώνει για τη σχέση εξάρτησης μεταξύ τους. β) Το προαναφερθέν συμπέρασμα ενισχύεται από την τήρηση της περιοριστικής συνθήκης σύμφωνα με την οποία το ποσοστό των κελιών με τιμές 5 δεν πρέπει να υπερβαίνει το 20%. Το αποτέλεσμα μας εν προκειμένω, το οποίο ανέρχεται σε 0%, ενισχύει την εγκυρότητα του τεστ. γ) Τέλος, στην περίπτωση μας το p είναι μικρότερο του 0,05 και κατά συνέπεια το αποτέλεσμα μας είναι στατιστικά σημαντικό. Καταλήγουμε επομένως στην απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης και στην αποδοχή της εναλλακτικής που αφορά στην ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ της μεταβλητής της κατηγορίας ιστοσελίδας και της μεταβλητής της σύνδεσης στο Facebook. Επιχειρώντας τη μέτρηση της έντασης της σχέσης των μεταβλητών «κατηγορία ιστοσελίδας» και «σύνδεση στο Facebook», διαπιστώνουμε πως το αποτέλεσμα των δεικτών Cramer's V και Phi είναι 0,251, αποτέλεσμα που μας καταδεικνύει μιαν αναντίρρητα μεσαίας έντασης σχέση εξάρτησης μεταξύ των δύο συσχετισμένων μεταβλητών.

Πίνακας 5. Symmetric Measures: Κατηγορία ιστοσελίδας και σύνδεση στο Facebook

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,251	,000
	Cramer's V	,251	,000
N of Valid Cases		1161	

Μία επόμενη προσπάθεια ανίχνευσης σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας είναι αυτή της ύπαρξης σχέσης μεταξύ των μεταβλητών της κατηγορίας ιστοσελίδας και του έτους δημιουργίας. Εν προκειμένω, προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στο είδος των ιστοσελίδων και τη διαχρονική τους παρουσία στον ιστό, παρουσία που στην εν λόγω έρευνα εκφράζεται με το έτος δημιουργίας της εκάστοτε ιστοσελίδας. Ας δούμε τα στατιστικά αποτελέσματα:

Πίνακας 6. Chi-Square Tests: Κατηγορία Ιστοσελίδας και έτος δημιουργίας

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	85,542 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	78,492	8	,000
Linear-by-Linear Association	1,130	1	,288
N of Valid Cases	984		
a. 2 cells (13,3%) have expected count less than 5.			

Τα αποτελέσματα για τη διερεύνηση ύπαρξης σχέσης ανάμεσα στη μεταβλητή των κατηγοριών των ιστοσελίδων και στη μεταβλητή του έτους δημιουργίας μας οδηγούν στην απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης και στην αποδοχή της εναλλακτικής, δηλαδή ανάμεσα στις δύο υπό έλεγχο προαναφερθείσες μεταβλητές υπάρχει σχέση εξάρτησης και ο αριθμός των κατηγοριών των ιστοσελίδων εξαρτάται

από τη χρονική εξέλιξη. Τούτο σημαίνει πως αφενός όσο ανεβαίνουν οι τιμές των συχνοτήτων των ετών ανεβαίνουν και οι τιμές των συχνοτήτων των ιστοσελίδων και αφετέρου ότι η παρέλευση του χρόνου οδήγησε στη δημιουργία καινούριων κατηγοριών ιστοσελίδων. Με την περιοριστική συνθήκη του 20% των κελιών να ικανοποιείται -εν προκειμένω το ποσοστό είναι 13,3%- και η τιμή του p στην τρίτη στήλη να είναι μικρότερη του 0,05, το αποτέλεσμα του Chi-Square που βρίσκει σχέση εξάρτησης ανάμεσα στο είδος των ιστοσελίδων και τον χρόνο δημιουργίας τους είναι απόλυτα έγκυρο. Ας δούμε παρακάτω τον βαθμό της έντασης αυτής της εξαρτημένης σχέσης. Οι δύο δείκτες που την αποτυπώνουν, ο Cramer's V και ο Phi, βρίσκονται σε ασυμφωνία ως προς το αποτέλεσμα, ωστόσο και οι δύο αποτυπώνουν μια σχέση αναμφισβήτητα μεσαίας έντασης.

Πίνακας 7. Symmetric Measures: Κατηγορία Ιστοσελίδας και έτος δημιουργίας

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,295	,000
	Cramer's V	,208	,000
N of Valid Cases		984	

Η προσπάθεια ελέγχου σχέσεων συνάφειας μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας ολοκληρώθηκε με την απόπειρα συσχέτισης της μεταβλητής του έτους δημιουργίας των ιστοσελίδων και της μεταβλητής της σύνδεσης στο Facebook.

Πίνακας 8. Chi-SquareTests: Έτος δημιουργίας και σύνδεση στο Facebook

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,367 ^a	2	,832
Likelihood Ratio	,368	2	,832
Linear-by-Linear Association	,320	1	,572
N of Valid Cases	984		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5.			

Το αποτέλεσμα του χι τετράγωνο είναι εξαιρετικά μικρό. Τούτο το εύρημα αποτελεί ένα πρώτο στοιχείο για τη μη ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ των δύο συσχετισμένων μεταβλητών. Επιπροσθέτως, και η τιμή του p είναι καθοριστική στο να μας επιβεβαιώσει την απουσία σχέσης εξάρτησης μεταξύ των δύο μεταβλητών στον βαθμό που είναι μεγαλύτερη του 0,05 και πιο συγκεκριμένα $p=0,832$. Τούτο το αποτέλεσμα αποδεικνύει την απουσία σχέσης εξάρτησης μεταξύ των μεταβλητών του έτους δημιουργίας και της σύνδεσης στο Facebook και μας επιτρέπει να επαληθεύσουμε τη μηδενική υπόθεση εργασίας (H_0).

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι οι κατηγορίες των ιστοσελίδων είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που οι διαστάσεις της διαχρονίας, της συγχρονίας και της διάχυσης των πληροφοριών το προσδιορίζουν, το συγκαθορίζουν και εντέλει το ελέγχουν. Συνεπώς, οι γνώσεις και οι πληροφορίες που προσφέρει κάθε μία ιστοσελίδα είναι σε μεγάλο βαθμό συνάρτηση της επικαιροποίησης και της διάχυσης του περιεχομένου τους. Η μεταβλητή της ανανέωσης του περιεχομένου των ιστοσελίδων ύστερα από τη συσχέτισή της με τη μεταβλητή του έτους δημιουργίας μας βοήθησε να καταλάβουμε πως η πρώτη διαδραματίζει καίριο ρόλο σε ό,τι αφορά τη συμπεριφορά του ιστού σε επίπεδο δημιουργίας ιστοσελίδων. Επομένως, η μεταβλητή της ανανέωσης του περιεχομένου των ιστοσελίδων μοιάζει να διαδραματίζει ρόλο ρυθμιστικό για την επιβίωση μιας ιστοσελίδας στον ιστό κατά το πέρασμα του χρόνου. Το φαινόμενο του Facebook στην προσπάθειά μας να το προσεγγίσουμε περιφερειακά στην εν λόγω μελέτη μας τροφοδότησε με ενδιαφέροντα αλλά ταυτόχρονα και αντιφατικά αποτελέσματα. Μολονότι εμφανίζεται να επηρεάζει ως προς τη συχνότητα την κατηγορία της ιστοσελίδας, απεναντίας η σχέση του με τη διαχρονική παρουσία μιας ιστοσελίδας στον ιστό είναι ανεξάρτητη. Η παλαιότητα μιας ιστοσελίδας δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα ενσωμάτωσης του Facebook στις δυνατότητές της. Εκείνο που καθορίζει τη σχέση του Facebook με τις ιστοσελίδες είναι το περιεχόμενό τους, είναι το είδος δηλαδή των γνώσεων και των πληροφοριών που προσφέρουν στους χρήστες/αναγνώστες τους.

Διδακτική αξιοποίηση του διαδικτύου

Ήδη από τη δεκαετία του '90 έχει υπογραμμισθεί στη διεθνή βιβλιογραφία πως τα υπερκείμενα, τα ηλεκτρονικά, και τα ψηφιακά κείμενα διέρρηξαν τις αναγνωστικές μας συνήθειες στο επίπεδο της εμπειρίας μας με τα κείμενα και συνακόλουθα και της κατανόησής τους, δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα πλέγμα προκλήσεων σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και ερευνητές της διδακτικής της λογοτεχνίας αναφορικά με τις αναδυόμενες πρακτικές οργάνωσης και διδασκαλίας τέτοιου είδους κειμένων και εν γένει ψηφιακού υλικού. Το διαδίκτυο έχει

χαρακτηριστεί ως «πλούσιο μαθησιακό περιβάλλον», γιατί η χρήση του είναι επιθυμητή και ελκυστική για τους μαθητές (McBer, 2000· Tsang, McCracken, 2004· Pritchard, 2007: 120-121), ενώ δίπλα στον όρο εγγραμματοσύνη (literacy) αναδύθηκε και ο όρος *electracy* που αποδίδουμε ως ψηφιακό γραμματισμό ή ψηφιακή εγγραμματοσύνη (Koskimaa, 2010: 123-124).

H Reine Koskimaa στην απόπειρά της να αναδείξει τις παιδαγωγικές διαστάσεις αξιοποίησης της ψηφιακής λογοτεχνίας πραγματοποιεί αναφορές στη χρήση των ψηφιακών παιχνιδιών, των ψηφιακών κειμένων που αναρτώνται στον ιστό εν είδει υπερκειμένων, των λογοτεχνικών ιστολογίων και εν γένει των ιστοσελίδων με λογοτεχνικό περιεχόμενο ως πηγών μάθησης και διδακτικού υλικού. Η ίδια ερευνήτρια επισημαίνει την παιδαγωγική αξία των ψηφιακών πηγών ως πηγών μάθησης, επικαλούμενη αφενός τη δομή των κειμένων, τα οποία συνήθως παραπέμπουν σε άλλα κείμενα, παρουσιάζοντας το σχήμα «αφήγηση μέσα στην αφήγηση» και αφετέρου την πολυτροπική τους διάσταση, καθώς πρόκειται για κείμενα ή ιστοσελίδες που έχουν σχήματα, χρώματα, πολλές φορές ελκυστικά γραφικά, ήχους και ενίοτε κινούμενες εικόνες. Όμως η Koskimaa αναδεικνύει ακόμη μια ενδιαφέρουσα διάσταση της ανάγνωσης των ψηφιακών κειμένων που αφορά στην αλλαγή του τρόπου ανάγνωσης και κατ' επέκταση και ερμηνείας των κειμένων. Η ερευνήτρια διατείνεται πως η ανάγνωση των υπερκειμένων από το διαδίκτυο εγκαθιδρύει τις βάσεις για αλλαγή της αναγνωστικής συμπεριφοράς, καθώς ένα ανάγνωσμα μπορεί να συγκροτεί το περιεχόμενό του μέσα από πλήθος επιμέρους αναγνωσμάτων. Τούτο μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ισχύει και για τις ιστοσελίδες που αφορούν σε ένα θέμα, καθώς το προφίλ του εκάστοτε θέματος είναι η συνισταμένη πολλών επιμέρους υπερσυνδέσμων, οι οποίοι οδηγούν σε κείμενα που μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικό συντάκτη/συγγραφέα ή να είναι γραμμένα με διαφορετικό μεταξύ τους ύφος. Αυτή η δομή καλλιεργεί μια μετά-ερμηνευτική ικανότητα στους χρήστες, η οποία αφορά στο τι είναι περισσότερο σημαντικό για τον κάθε ένα αναγνώστη (Koskimaa, 2010: 124-130).

Ο ενεργός ρόλος του ψηφιακού αναγνώστη επιβεβαιώθηκε από την έρευνα των Peters και Lankshear, οι οποίοι διαπίστωσαν πως η ανάγνωση ψηφιακών κειμένων υποδηλώνει την ανάπτυξη ενός είδους κριτικού γραμματισμού, στον βαθμό που διανοίγει νέες προοπτικές καλλιέργειάς του μέσα από την αναστοχαστική χρήση των Νέων Τεχνολογιών (Torres, 2010: 137· Blair, 2010: 75· Goodwyn, 2000: 115-132). Την ανάγκη ενσωμάτωσης και ένταξης των ΤΠΕ κατά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας έχουν υπογραμμίσει και οι Marshall και Slocombe στο μελέτημά τους *“From Passive to Active Voices: Technology, Community, and Literary Studies”*, οι οποίοι προκρίνουν τον όρο “Teachnology” αντί του “Technology”, απορρίπτοντας τη χρήση των ΤΠΕ με την εργαλειακή

τους λειτουργία και υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την αποσόβηση της αντιμετώπισης των Νέων Τεχνολογιών ως πάρεργου των λογοτεχνικών σπουδών. Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση απαιτεί την εγγραφή τους σε ένα παιδαγωγικό πλαίσιο, το οποίο αυτό αντί του γνωστικού αντικείμενου θα καθορίζει τους όρους αξιοποίησής τους. Ο προαναφερθείς όρος μάλιστα αποδίδει όχι τη γνώση της τεχνολογίας απλά, αλλά την εν λόγω γνώση σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων μέσα από τη διδασκαλία ενός συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου, εν προκειμένω του μαθήματος της λογοτεχνίας (Marshall, Slocombe, 2010: 103-105· Lancashire, 2010: 79-86).

Με έντονο το παιδαγωγικό πρόσημο διεξήγαγαν την έρευνά τους η Cecilia Mari, η Sara Genone και ο Luca Mari αναφορικά με τη δημιουργία διδακτικών σεναρίων που αφορούν τις ΤΠΕ και τη διαδικτυακή μάθηση. Πιο συγκεκριμένα, ο κύριος στόχος τους ήταν η δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού για την αλλαγή στη διαδικασία μάθησης των μαθητών αλλά και στην παροχή ευκαιριών αποτελεσματικότερης μάθησης. Το κύριο παιδαγωγικό πλαίσιο εγγραφής του στόχου της ερευνητικής τους απόπειρας ήταν «η βιωματική μάθηση», γνωστή στη διεθνή παιδαγωγική βιβλιογραφία ως *learning by doing*, η οποία είναι και η βασική αρχή της σχολής του συμπεριφορισμού. Η χρήση των ΤΠΕ συνέδραμε στην ανάδειξη τριών καίριων συνιστωσών που συνδέονται αναπόσπαστα με τη μαθησιακή διαδικασία: α) την πολυτροπικότητα των ΤΠΕ, β) την υπέρκειμενικότητα του ιστού, και γ) τη διαδραστικότητα του ψηφιακού υλικού που υποβοηθά τη βιωματική μάθηση μέσα από μάθηση με «δοκιμή και λάθος» (*trial and error*). Κύριο μέλημα της ερευνητικής ομάδας ήταν η οριοθέτηση του όρου της διαδικτυακής μάθησης μέσα από τέσσερις αμφίδρομους άξονες: α) τη διαδικτυακή μάθηση ως αποτέλεσμα μεταξύ των δραστηριοτήτων της τάξης και των ατομικών δραστηριοτήτων, β) τη διαδικτυακή μάθηση ως αποτέλεσμα μεταξύ της μάθησης της θεωρητικής γνώσης αναφορικά με ένα γνωστικό αντικείμενο και της αξιοποίησης της εν λόγω γνώσης στην πραγματοποίηση δραστηριοτήτων, γ) τη διαδικτυακή μάθηση ως αποτέλεσμα της αξιοποίησης του διδακτικού υλικού και της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές, και δ) τη διαδικτυακή μάθηση ως αποτέλεσμα της παραγωγής του διδακτικού υλικού και της χρήσης του στη διδακτική πράξη.

Οι επιμέρους μαθησιακοί στόχοι αφορούσαν: α) τη διδασκαλία της συλλογής, της οργάνωσης και της ανάλυσης της διαδικτυακής πληροφορίας, β) την αφύπνιση της κριτικής σκέψης, γ) τη διέγερση εναργέστερης συμμετοχής και συνεργασίας μεταξύ των μαθητών, δ) την ενθάρρυνση μεταβίβασης της θεωρητικής γνώσης στην πράξη, και ε) την ενίσχυση της βιωματικής μάθησης. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν τη χρήση των ακόλουθων τύπων αλληλεπίδρασης: α) εκπαιδευτικού – μαθητών, β) μαθητή – υπολογιστή και γ) μαθητή με μαθητές.

Τα διδακτικά εργαλεία / διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: α) η συζήτηση σε διαδικτυακό επίπεδο με σύγχρονη επικοινωνία για ανταλλαγή υλικού είτε μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών είτε των μαθητών μεταξύ τους, β) η συζήτηση πρόσωπο με πρόσωπο μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών στην ολομέλεια της τάξης για αποσαφήνιση θεωρητικών θεμάτων και εννοιών της διδασκαλίας, γ) η χρήση των κινουμένων σχεδίων και διαγραμμάτων για εφαρμογή όσων διδάχθηκαν στην ολομέλεια της τάξης είτε με προβολή στην τάξη είτε με ασύγχρονη διαδικτυακή επικοινωνία, δ) η προβολή κάποιας ταινίας στην ολομέλεια της τάξης που αφορούσε το εκάστοτε υπό διδασκαλία θέμα, ε) η πολυτροπική παρουσίαση με κάποιο λογισμικό του υπολογιστή και προτζέκτορα στην ολομέλεια της τάξης, στ) η χρήση του διαδικτύου μέσα στην τάξη για πρόταση ψηφιακών διαδικτυακών πηγών, ζ) η δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων και σύγχρονη επικοινωνία με οπτική επαφή μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών αλλά και των μαθητών μεταξύ τους για ανταλλαγή ιδεών και ψηφιακού υλικού αναφορικά με ένα ζήτημα ή μια ενότητα της διδασκαλίας, η) η χρήση ψηφιακών διαδικτυακών παιχνιδιών εκπαιδευτικού χαρακτήρα για την επίλυση ενός προβλήματος που είχε σχέση με το προς διδασκαλία θέμα και θ) η ασύγχρονη επικοινωνία αλλά και η συζήτηση των αποτελεσμάτων της εργασίας των μαθητών στην ολομέλεια της τάξης (Mari, Genone, Mari, 2008: 17-28).

Σε έρευνα που διεξήγαγε ο Pritchard σε τριάντα τρεις εκπαιδευτικούς αναφορικά με τη χρήση του διαδικτύου στη σχολική τάξη με θεωρητικό πλαίσιο τις θεμελιώδεις αρχές του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού βρέθηκε πως η χρήση του διαδικτύου και ο κοινωνικός εποικοδομισμός δημιουργούν ένα ευνοϊκό πλέγμα μαθησιακών αλληλεπιδράσεων που συνοπτικά αποδίδονται ως εξής: α) Κατά τη διδασκαλία νευραλγικό ρόλο διαδραματίζει η δόμηση της γνώσης και όχι η αναπαραγωγή της, β) καλλιεργείται ο απρόσκοπτος διαμοιρασμός της γνώσης, γ) ευνοείται ο αναστοχασμός και ενισχύεται η αξιοποίηση προηγούμενης γνώσης των μαθητών, δ) διευκολύνεται η «σκαλωσιά μάθησης», ε) ενθαρρύνεται η ομαδική διδασκαλία, στ) επιτυγχάνεται ο αποτελεσματικότερος έλεγχος της μάθησης, ζ) ευνοείται η ανάθεση προς εκπόνηση δραστηριοτήτων που συνδέονται με τα ενδιαφέροντα των μαθητών, η) δημιουργούνται στους μαθητές ισχυρά κίνητρα αυτονομίας κατά τη μαθησιακή διαδικασία και θ) ενισχύονται τα κριτήρια αυτό-αξιολόγησης των μαθητών (Pritchard, 2007).

Καταληκτικά, το υλικό του διαδικτύου για τη λογοτεχνία μπορεί να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για: τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων, την εφαρμογή διδακτικών πρακτικών και τη δημιουργία ολόκληρων διδακτικών σεναρίων. Πιο συγκεκριμένα προτείνεται η αξιοποίησή της για: 1) Προετοιμασία πριν από την ανάγνω-

ση και τη διδασκαλία λογοτεχνικών κειμένων στην τάξη, 2) Δημιουργία κινήτρων ανάγνωσης εκτός σχολικής τάξης, 3) Ανάθεση κατ' οίκον εργασιών στους μαθητές, 4) Δημιουργία ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης της τάξης, 5) Δημιουργία προσωπικής ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης για ανάγνωση εκτός σχολικής τάξης, 6) Δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων λογοτεχνικής εκπαίδευσης με κάποιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, 7) Σύνδεση σχολικού και εξωσχολικού χρόνου, 8) Ενημέρωση για την τρέχουσα βιβλιογραφική παραγωγή και γενικότερα για τα πολιτισμικά νέα, 9) Δημιουργία ποιητικών ανθολογιών, 10) Ανάγνωση παραμυθιών και κόμικς και ένταξη του υλικού στον σχεδιασμό της διδασκαλίας, 11) Επαφή και γνωριμία των μαθητών με το έργο νέων ποιητών και πεζογράφων, των οποίων το έργο είναι σε εξέλιξη και δεν αποτελούν ακόμη μέρος ούτε του σχολικού λογοτεχνικού κανόνα ούτε και του λογοτεχνικού κανόνα, 12) Επαφή και γνωριμία των μαθητών με το έργο ποιητών και πεζογράφων που αποτελούν μέρος του λογοτεχνικού κανόνα αλλά δεν έχουν συμπεριληφθεί στα σχολικά ανθολόγια, δεν είναι μέρος δηλαδή του σχολικού λογοτεχνικού κανόνα, 13) Δημιουργία κινήτρων για παραγωγή σύντομων ή εκτενών κριτικών αποτιμήσεων των λογοτεχνικών έργων από την πλευρά των μαθητών και των μαθητριών, 14) Συγγραφή και δημοσίευση ποιημάτων ή διηγημάτων των μαθητών σε ηλεκτρονικά λογοτεχνικά περιοδικά που αφορούν νέους.

Βιβλιογραφία

- Assmann, A. (2006). The Printing Press and the Internet: From a Culture of Memory to a Culture of Attention. In N. Gentz & S. Kramer (eds.), *Globalization, Cultural Identities and Media Representations* (pp. 11-23). New York: State University of New York Press.
- Bassett, C. (2006). Cultural Studies and New Media. In G. Hall & C. Birchall (eds.), *New Cultural Studies: Adventures in Theory* (pp. 220-237). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Blair, K. L. (2010). Delivering Literary Studies in the Twenty-first Century: The Relevance of Online Pedagogies. In T. Kayalis & A. Natsina (eds.), *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning* (pp. 67-78). London – New York: Continuum International Publishing Group.
- Buckingham, D., & Sefton – Green, J. (2005). *Cultural Studies goes to school: Reading and teaching popular media*. London – Bristol: Taylor & Francis.
- Goodwyn, A. (2000). Texting: Reading and Writing in the Intertext. In A. Goodwyn (ed.), *English in the Digital Age: Information and Communications Technology and the Teaching of English* (pp. 115-132). London – New York: Cassell.

- Hine, C. (2000). *Virtual Ethnography*. London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage Publications.
- Koskimaa, R. (2010). Literature in Digital Culture: Pedagogical Possibilities. In T. Kayalis & A. Natsina (eds.), *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning* (pp. 123-136). London – New York: Continuum International Publishing Group.
- Lancashire, I. (2010). Digital Pedagogy: Taming the Palantíri. In T. Kayalis & A. Natsina (eds.), *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning* (pp. 79-86). London – New York: Continuum International Publishing Group.
- McBer, H. (2000). *Research into Teacher Effectiveness: A Model of Teacher Effectiveness Report to the Department for Education and Employment*. London: DfEE.
- Mari, C., Genone, S., & Mari, L. (2008). E-Learning and New Teaching Scenarios: The Mediation of Technology between Methodologies and Teaching Objectives. In L. Esnault (ed.), *Web-Based Education and Pedagogical Technologies: Solutions for learning Applications* (pp. 17-36). Hershey – New York: IGI Publishing.
- Marshall, L., & Slocombe, W. (2010). From Passive to Active Voices: Technology, Community, and Literary Studies. In T. Kayalis & A. Natsina (eds.), *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning* (pp. 99-112). London – New York: Continuum International Publishing Group.
- Pritchard, A. (2007). *Effective teaching with Internet Technologies. Pedagogy and Practice*. London – California – New Delhi – Singapore: Paul Chapman Publishing.
- Saukko, P. (2003). *Doing Research in Cultural Studies: An introduction to classical and new methodological approaches*. London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage Publications.
- Thompson, J. B. (1995). *The Media and Modernity: a Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity.
- Torres, R. (2010). Teaching Poetry with New Media. In T. Kayalis & A. Natsina (eds.), *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning* (pp. 137-147). London – New York: Continuum International Publishing Group.
- Tsang, H., & McCracken, J. (2004) *The Role for Rich Multimedia Learning* Proceeding of Computers and Advanced Technology in Education (CATE) Kauai, Hawaii. Available at: www.actapress.com/PDFViewer.aspx?paperId=17053 (ημερομηνία ανάκτησης: 2/3/2017).

Abstract

The purpose of the present research is twofold and it involves a) the mapping of literary production on the internet and b) the utilisation of the aforementioned production in education. The research has been realised through the use of ethnography and in particular through the virtual ethnography. The observation of cyberspace aims at a) building a data base of a quantitative character in which web addresses of digital platforms and libraries are registered, as well as links where original literary texts of all kinds, literary criticisms, digital and digitalised books and journals that are concerned with literature and children's literature are published, and b) the classification and categorisation of these links. The mapping of literary production on the internet entails an important educational dimension, since it connects society and the culture that is produced and registered in it through school.

Key-words: Literature, Internet, Virtual Ethnography, Educational impact, New Technologies (ICT).

Σωτηρία Καλασαρίδου

Δρ. Διδακτικής της Λογοτεχνίας Α.Π.Θ.

Δελφών 94B, 546 43 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 697-9813340

E-mail: roula.kalas@gmail.com

Η παρούσα εργασία είναι μέρος της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο
Υποτροφίας Αριστείας Μεταδιδακτορικής Έρευνας 2015 της Επιτροπής
Ερευνών του Α.Π.Θ.